

Nagyhatékonyságú számítások: faktorizálás

Vatai Emil

PhD hallgató, ELTE IK, Budapest, Komputeralgebra tanszék

2009. november 20.

1. Faktorizálás

Az oszthatóság vitathatatlanul a matematika egyik legősibb kérdése. Ősi civilizációk mint például az Egyiptomiak és a Maják 10.000 évvel ezelőtt már bevezették a 30 napból álló hónapokat és a 12 hónapból álló évet, melynek 360 napja van, ugyanis könnyen oszthatóak kis számokkal (ezeket sima számoknak nevezik a matematikában). Azonban vannak olyan számok, melyek csak saját magukkal és eggyel oszthatóak, ezeket felbonthatatlan illetve prímszámoknak nevezzük, továbbá nagy prím számok szorzatai nehezen faktorizálhatóak és a dolgozat eme kérdés hatékony megoldásait ismerteti.

A prímtesztelés és a faktorizálás a számelmélet két alapvető kérdése. A prímtesztelés arra a kérdésre ad választ, hogy egy szám prím vagy összetett, míg a faktorizálás egy összetett számnak a prímtényezőit, prímfaktorait, határozza meg.

1.1. A probléma

Legyen a továbbiakban N egész szám amit faktorizálni szeretnénk. Mivel ez előjel nem okoz gondot és bináris számrendszerben, amit a mai számítógépek használnak a számok ábrázolására, a kettővel való osztás nem okoz problémát, az általánosság megszorítása nélkül feltehetjük, hogy N páratlan pozitív. Továbbá feltehetjük, hogy $N = p \cdot q$, ahol p és q „nagy” prímelek. (Amikor azt mondjuk egy számra, hogy „nagy”, akkor például azt értjük alatta, hogy nem fér el egy-két gépi szóban egy számítógépen.)

1.2. A megoldás

Lényegében véve, kis számoknak tekinthetjük az 5 decimális számjegynél nem nagyobb számokat, közepméretűnek az 5–25 decimális számjegűeket és nagyoknak a 25 decimális számjegynél nagyobb

számokat. A kis számokat próbaosztással is hatékonyan faktorizálhatjuk, a középmeretű számok faktorizálását nem tárgyaljuk, ugyanis ezek több módon is hatékonyan felbonthatóak, például Pollard ρ vagy $p - 1$ algoritmusával, vagy Lenstra ECM algoritmusával (elliptikus görbék módszere). Egy tetszőleges számról, az imént említett algoritmusokkal, leválasztva a kis és középmeretű prímtényezőket csupa nagy prímek szorzatából álló szám marad. Ezeket a számokat csak szitálással lehet faktorizálni és a dolgozat ezeknek az algoritmusoknak a működésébe ad rövid betekintést.

1.2.1. Próbaosztás

A faktorizálás legegyszerűbb, de ugyanakkor leglassabb megoldása a *próbaosztás*, azaz amikor a faktorizálandó N számot sorba leosztják a nála kisebb számokkal és ha nulla a maradék, akkor megvan az N egy prímtényezője. A próbaosztást fel lehet gyorsítani, ha az algoritmus csak $< \sqrt{N}$ számokat és azokból is csak prímeket veszi figyelembe, de ezzel a megközelítéssel is csak kis számokat tud faktorizálni (egy milliótól nagyobb számokat már érdemesebb más módszerekkel faktorizálni). Ugyanakkor, ha N -ről nem tudunk semmit, érdemes végrehajtani a próbaosztást és így eltávolítani a kis faktorokat.

1.3. Négyzetek különbsége

Pierre de Fermat a 17. századi híres francia matematikus (hivatása szerint valójában ügyvéd volt, matematikával „csak” amatőr szinten foglalkozott) észrevette, hogy ha talál olyan x és y egész számokat, hogy $N = x^2 - y^2$, akkor N felírható mint, $x + y$ és $x - y$ szintén egészek, szorzata. Maurice Kraitchik (1882-1957) felfigyelt arra a tényre is, hogy nem feltétlenül szükséges az egyenlőség, elég ha N osztója $x^2 - y^2$ -nek, vagyis $x^2 \equiv y^2 \pmod{N}$. Ha $N = pq$ két nagy prím szorzata és $x^2 \equiv y^2 \pmod{N}$, akkor $2/3$ valószínűséggel $(x + y, N)$ vagy $(x - y, N)$ eredménye p vagy q lesz (ahol (a, b) a és b legnagyobb közös osztóját jelöli). A problémát arra vezettük vissza, hogy viszonylag hatékonyan állítsunk elő (x, y) párokat, melyre $x^2 \equiv y^2 \pmod{N}$. Ezen az elven alapszik a nagy számok faktorizálására leghatékonyabb algoritmusok, a szitáló algoritmusok.

2. Sziták

A két leghatékonyabb faktorizáló algoritmus az általános számtest szita (a továbbiakban GNFS, az angol General Number Field Sieve elnevezésből) és a négyzetes szita (QS, a Quadratic Sieve elnevezésből), illetve a több polinomos változata. 1996-óta minden faktorizáló rekordot GNFS-szev döntöttek meg és ez a ma ismert aszimptotikusan leggyorsabb faktorizáló algoritmus.

2.1. Négyzetes szita: QS

A GNFS a QS elvei alapján működik és a QS-ből fejlődött ki, ezért a megértéséhez célszerű a QS rövid áttekintése.

2.1.1. Faktorbázis előkészítése

Definíció 1 (Faktorbázis) Legyen U egész számok halmaza és $p \in U$ akkor és csak akkor, ha $p = -1$ vagy ha p prímszám és $\left(\frac{N}{p}\right) = 1$, vagyis N négyzetes maradék mod p .

A továbbiakban legyen $n = \lfloor \sqrt{N} \rfloor$ és $I \subset \mathbb{Z}$ egész számok egy intervalluma. Ha $i \in I$ és $x_i = n + i$ egész, elég közel van n -hez, akkor $r_i = x_i^2 - N$ abszolút értékben elég kicsi és így gyorsan faktorizálhatóak. I -vel lesz a szita indexelve és általában úgy választják I -t, hogy $I - E$ -től fut $E - 1$ -ig, így a szita mérete $2E$. Legyen $K \subset I$, olyan indexhalmaz, melyre ha $j \in K$, akkor r_j faktorizálható U felet (vagyis minden p prímtényezője r_j -nek eleme U -nak). Legyen $\mathbf{e}_j \in \mathbb{N}^{|U|}$ olyan kitevők vektora, hogy $r_j = \prod_{p \in U} p^{e_{p,j}}$, ahol $e_{p,j}$ az $\mathbf{e}_j$ p -hez tartozó komponense. (Legyen $e_{-1,j} = 0$ ha $r_j \geq 0$ és $e_{-1,j} = 1$ ha $r_j < 0$).

2.1.2. Szitálás és próbaosztás

Az a cél, hogy előálljanak (x, y) párok, hogy $x^2 \equiv y^2 \pmod{N}$. Mivel $r_i = x_i^2 - N$, ezért $r_i \equiv x_i^2 \pmod{N}$ mindig teljesül. Találni kell egy olyan $K \subset I$ indexhalmazt, amelyre $r = \prod_{k \in K} r_k$ négyzet szám, ugyanis akkor előáll a négyzetek különbsége. Ha r négyzetszám, akkor felírható $r = y^2$ alakban is, ugyanakkor $x = \prod_{k \in K} x_k$ jelöléssel:

$$x^2 = \prod_{k \in K} x_k^2 \equiv \prod_{k \in K} r_k = r = y^2 \pmod{N} \quad (1)$$

Minden $p \in U$ prímszámhoz meghatározható a legkisebb t_p szám, amelyre $t_p^2 \equiv N \pmod{p}$ teljesül (ilyen t_p létezik, ugyanis $p \in U$ -ból következik, hogy N négyzetes maradék mod p). Ha t_p -hez $l \in \mathbb{Z}$ -szer hozzáadunk p -t, akkor az is teljesül, hogy

$$(t_p + lp)^2 = t_p^2 + 2t_plp + l^2p^2 \equiv t_p^2 \equiv N \pmod{N} \quad (2)$$

A szitálás abból áll, hogy egy I elemeivel indexelt S tömböt nullákkal inicializálunk. Utána minden $p \in U$ -ra, ki kell számolni $\log p$ -t és hozzáadni S tömb $p + (t_p - n \pmod{p})$ pozíciótól kezdve, minden p -edik pozíciójához (ez (2) miatt lehet megtenni). Ez azt eredményezi, hogy S i -edik pozíciójában, az r_i U -beli prímfaktorainak a logaritmusai összegződnek, vagyis

$$S[i] = \sum_{\substack{p \in U \\ p | (n+i)^2 - N}} \log p = \sum_{\substack{p \in U \\ p | r_i}} \log p$$

Az elképzelés az, hogy $S[i]$ értéke ha megegyezik $\log r_i$ -vel akkor r_i faktorizálható U felett. A fent leírt módszer, azonban nem teljesíti ezt a tulajdonságot, ugyanis nem veszi figyelembe a hatványokat: $\sum \log p$ helyett, $\sum e_p \log p = \sum \log p^{e_p} = \log \prod p^{e_p}$ kellene, hogy legyen $S[i]$ értéke, ha az aktuális $r_i = \prod p^{e_p}$. Ez úgy pótolható, hogy ha az algoritmus nem várja el, hogy $S[i] = \log r_i$ legyen, hanem már akkor is elfogad egy számot, ha a megfelelő $S[i]$ értéke elég közel van $\log r_i$ -hez, sőt azzal is gyorsítani lehet az eljárást, ha $S[i]$, $\log r_i$ helyet az r_i logaritmusainak átlagával van összevetve, még alacsonyabbra vett küszöbvel, mely feletti $S[i]$ -k elfogadottak (így nem kell minden r_i logaritmusát kiszámolni).

Így kiszitálható elegendő szám, melyek nagy valószínűséggel nem faktorizálhatók U felet és a szitán átmegy kevés olyan r_i -t amely nem faktorizálható U felett. A szitálás után próbaosztással meg kell határozni a fennmaradt r_i prímfelbontásait és ezzel együtt a megfelelő $\mathbf{e}_i$ vektorokat.

2.1.3. Lineáris algebra

A szitálást (és próbaosztást), addig kell folytatni amíg nem áll elő több U felett faktorizált r_i mint $|U|$. Ekkor minden $\mathbf{e}_i$ vektorhoz, megfeleltethető egy $\mathbf{w}_i = \mathbf{e}_i \pmod 2$ vektor, mely az $\mathbf{e}_i$ vektor, komponenseit tartalmazza $\pmod 2$.

$\mathbf{e}_i$ definíciójából adódik, hogy $r_i \cdot r_j$ kitevőiből álló vektor $\mathbf{e}_i + \mathbf{e}_j$. Hasonló összefüggés érvényes $\mathbf{w}_i + \mathbf{w}_j \pmod 2$, ezért a cél az, hogy előálljon a $K \subset I$ halmaz, amelyre $\sum_{k \in K} \mathbf{w}_k \pmod 2$ a nullvektor adja. Ekkor a $k \in K$ indexekre, r_k -k szorzata teljesíti a (1) összefüggést.

Ezzel a lépéssel nem foglalkozunk, ugyanis több hatékony megoldása is létezik. Lényegében egy Gauss eliminációt kell végrehajtani $\mathbb{Z}/2\mathbb{Z}$ felett.

Az így kapott vektorok, meghatározzák a K halmazt, melyre $y^2 = \prod_{k \in K} r_k$ és így y a kitevők vektoraiból könnyen előállítható:

$$y = \prod_{p \in U} p^{e_p} \text{ ahol } e_p\text{-k az } \mathbf{e} = \left(\sum_{k \in K} \mathbf{e}_k \right) / 2 \text{ vektor elemei}$$

A négyzetes szita részletesebb leírása megtalálható [BRES89] könyvben.

2.2. Általános számtest szita: GNFS

Az algoritmus futtatása előtt, a faktorbázisok és a szita méretein kívül, meg kell még adni paraméterként egy N -nél kisebb m pozitív (vagyis $m \in \mathbb{Z}/N\mathbb{Z}$) egész és egy d fokú $f \in \mathbb{Z}[x]$ főpolinomot, ahol $d > 0$ páratlan egész és a $f(m) \equiv 0 \pmod N$ teljesül. Feltehetjük, hogy f felbonthatatlan, ugyanis ha találunk egy $\mathbb{Z}/N\mathbb{Z}$ felett felbontható polinomot, akkor N is könnyen faktorizálható. A továbbiakban f , d és m a fent definiált fogalmakat jelölik és θ egy olyan komplex szám, amelyre $f(\theta) = 0 \pmod N$ felett.

A GNFS is hasonlóan működik mint a QS. Az r_i -ket előállító $x \mapsto x^2 - N$ leképezést felfoghatjuk úgy is mint egy $\mathbb{Z} \rightarrow \mathbb{Z}/N\mathbb{Z}$ gyűrű homomorfizmus. Az GNFS ezt az ötletet általánosítja.

Definíció 2 ($\mathbb{Z}[\theta]$ gyűrű) A fenti jelölések mellett, $\mathbb{Z}[\theta]$ halmazt, a $\{1, \theta, \theta^2, \dots, \theta^{d-1}\}$ összes $\mathbb{Z}$ -lineáris kombinációjaként definiált, vagyis

$$\mathbb{Z}[\theta] = \left\{ \sum_{t=0}^{d-1} c_t \theta^t : c_t \in \mathbb{Z} \right\}$$

A GNFS-ben $\mathbb{Z}$ helyett, $\mathbb{Z}[\theta]$ lesz $\mathbb{Z}/N\mathbb{Z}$ -re leképezve, a következő tételben szereplő φ leképezéssel.

Tétel 1 A fenti jelölésekkel, létezik egy $\varphi : \mathbb{Z}[\theta] \rightarrow \mathbb{Z}/N\mathbb{Z}$ leképezés, amelyre $\varphi(1) = 1 \pmod{N}$ és $\varphi(\theta) = m$, és φ egy szürjektív gyűrűhomomorfizmus (gyűrűepimorfizmus).

Egy olyan T halmazt meghatározása a cél, amelyre

$$\prod_{(a,b) \in T} (a + b\theta) = \beta^2 \text{ és } \prod_{(a,b) \in T} (a + bm) = y^2 \quad (3)$$

teljesül, ahol $\beta \in \mathbb{Z}[\theta]$, ugyanis ekkor $\varphi(\beta) = x$ jelöléssel

$$x^2 = \varphi(\beta)^2 \equiv \varphi(\beta^2) = \varphi \left(\prod_{(a,b) \in T} (a + b\theta) \right) \equiv \prod_{(a,b) \in T} (a + bm) \equiv y^2 \pmod{N}$$

és így előáll az $x^2 \equiv y^2 \pmod{N}$ négyzetek különbsége.

2.2.1. A $\mathbb{Z}[\theta]$ -ről

$\mathbb{Q}(\theta)$, vagyis a racionális számok teste θ gyökkel bővítve, szintén testet ad, melyben a $\mathfrak{D}$ algebrai egészek halmaza egy részgyűrű, $\mathbb{Z}[\theta]$ pedig $\mathfrak{D}$ egy részgyűrűje.

Hasonlóan, mint QS, a GNFS is sima számokból állítja elő a négyzetek különbségét, vagyis a fent említett T halmazt. Ezért szükség van a $\mathbb{Z}[\theta]$ feletti „sima szám” fogalmára. Ha $\beta \in \mathbb{Z}[\theta]$, akkor a $\langle \beta \rangle$ főideál egyértelműen faktorizálható $\mathfrak{p}_i$ prímeideálok szorzatára, vagyis:

$$\langle \beta \rangle = \prod_{i=1}^r \mathfrak{p}_i^{e_i}$$

Tehát az algoritmus $\mathbb{Z}[\theta]$ főideáljait faktorizálja prím ideálokra és pontosan azért lett a $\mathbb{Z}[\theta]$ választva mint gyűrű amelyen a GNFS dolgozik, mivel $\mathbb{Z}[\theta]$ prím ideáljai könnyen ábrázolhatóak:

Tétel 2 Az eddigi jelölésekkel, $\mathbb{Z}[\theta]$ minden elsőfokú prím ideálja bijektív kapcsolatban áll egy (r, p) párral, ahol p prím, $r \in \mathbb{Z}/p\mathbb{Z}$ és $f(r) \equiv 0 \pmod{p}$.

Bevezethető az N norma, amely értelmezhető $\mathbb{Z}[\theta]$ elemeire és $\mathbb{Z}[\theta]$ elemei által generált fő-ideálokra is, és ekkor $|N(\alpha)| = N(\langle \alpha \rangle)$ ha $\alpha \in \mathbb{Z}[\theta]$. Az $a + b\theta \in \mathbb{Z}[\theta]$ elemnek a normája $N(a + b\theta) = (-b)^d f(-a/b)$ is könnyen számolható. Továbbá ha egy $\mathfrak{p}$ egy prímszorzó ideál, amely az (r, p) párral ábrázolható, akkor $p \mid N(\langle \mathfrak{p} \rangle)$ és mivel N egy multiplikatív függvény, ezért ha $p \nmid N(\alpha)$, akkor (r, p) -vel ábrázolt $\mathfrak{p}$ prímszorzó ideál sem osztója $\langle \alpha \rangle$ -nak, ahol $\alpha \in \mathbb{Z}[\theta]$.

A $\mathbb{Z}[\theta]$ -vel kapcsolatos állítások bizonyított számelméleti tételek következményei, melyek szükséges és elégséges feltételt is adnak az oszthatóságra ezekben az absztrakt gyűrűkben és általában $\mathfrak{D}$ algebrai egészekre érvényesek. A tételek pontos kimondása és a GNFS többi részlete, itt nem tárgyalt részlete, mint például a $\mathbb{Z}[\theta]$ feletti gyökkvonás és a kvadratikus karakterek, megtalálható a [BRIGGS] cikkben.

2.2.2. Szitálás

Definíció 3 (Racionális és Algebraifaktorbázis) Az R és P halmazokat rendre racionális illetve algebrai faktorbázisnak nevezik, és a következő módon definiáltak:

$$R = \{(r, p) : p \text{ prím és } r = (m \pmod p)\}$$

$$P = \{(r, p) : p \text{ prím és } f(r) \equiv 0 \pmod p\}$$

A szitálás hasonlóan történik mint QS-ben, annyi különbséggel, hogy most S nem egy, hanem két dimenziós tömb lesz, amelynek az $S[i][j]$ értéke az $a + bm$ illetve az $a + b\theta$ számokat ábrázolja, ahol $-I \leq i \leq I$ és $0 \leq j \leq J$ valamilyen I és J korlátokra. Soronként szitálva, minden (r, p) párra, a j -edik oszlop szitálása úgy történik, hogy $i = jr$ sortól kezdve, a j -edik oszlop minden p -edik sorát $\log p$ -vel növeljük. A racionális számokhoz tartozó $S[i][j]$ értékeket $\log a + bm$ -mel, míg az algebrai számokhoz tartozó értékeket pedig $N(a + b\theta)$ -val kell összevetni.

A szitálás után jön a próbaosztás, ami előállítja az $\mathbf{e}_{(a,b)}$ vektorokat, amiből triviálisan adódnak a $\mathbf{w}_{(a,b)}$ vektorok és ezekből pedig egy bináris Gauss eliminációnak megfelelő eljárással megkapjuk a T halmazt amelyre teljesül az (3) összefüggés.

3. A szitálás gyorsítása

Manapság a technológia fejlődése és a mikroprocesszorok órajelének a növekedése miatt, egy hatékony program tervezésekor, nem csak a műveletek számát és gyorsaságát kell figyelembe venni, ugyanis nem ez a domináló tényező egy program végrehajtási sebességében. A mai számítógépek teljesítményei, akkora adatmennyiségek mozgatását és feldolgozását teszik lehetővé, hogy egy program gyorsaságát többnyire a hatékony memóriakezelés határozza meg.

A hatékony memória kezelés a memória hierarchia megfelelő kihasználásával oldható meg. A memória hierarchia arra a felépítésre utal, hogy a processzor regisztereitől a merevlemezig a memóriák méretei növekednek míg az átviteli sebességük csökken és az elérési sebességük növekszik. A szokásos PC számítógépek memóriahierarchiájának felépítése a következő:

- Regiszterek: 32 vagy 64bit
- CPU cache: néhány kilobyte-tól pár megabyte-ig
- RAM: 1-4 gigabyte
- Merevlemez: manapság egy terabyte sem szokatlan

Az lenne az elképzelés, hogy a szítálás hatékonyan végre lehessen hajtani, szekvenciálisan, durván L1 cache méretű szakaszonként. A továbbiakban a szítálás problémájára javasolunk egy jobb megoldást, feltéve hogy az S szita tömb jóval nagyobb a cache memóriánál (sőt előfordul, hogy a RAM memóriánál is nagyobb), és egy F halmaz, minden p elemére, amely egy prímszám, az r_p pozíciótól kezdve, minden p -edik pozícióra végre kell hajtani valamilyen p -től függő g_p eljárást (a fenti algoritmusokban ez a $\log p$ -vel való növelés volt). A g_p eljárás végrehajtását, egy tömb i -edik elemén $g_p(i)$ -vel fogjuk jelölni.

3.1. Adatstruktúrák: körök és edények

Egy konkrét implementációban, az F halmaz elemei természetesen egy tömbben lesznek tárolva. Ezért célszerű bevezetni a $p_i = p$ és a $r_i = r_{p_i}$ jelölést ha a $(r, p) \in F$ a tömb i -vel indexelt pozícióján található, továbbá a tömbre is F -el lehet hivatkozni, vagyis az F tömb i -edik eleme, legyen az (r_i, p_i) pár.

A szítát szekvenciálisan, darabonként fogjuk beolvasni és ezeket a darabokat nevezzük *blokkok*-nak és jelöljük B -vel a blokk méretét (byte-okban). Továbbá vezessük be az I_k jelölést a $[kB, (k+1)B)$ egészek intervallumára ($k \in \mathbb{Z}$).

Definíció 4 Ha $F (r_i, p_i)$ rendezett párok halmaza, akkor legyenek

$$C_k = (\mathbb{Z} \times I_k) \cap F$$

a k -edik kör.

Másképp: a k -edik kör, tartalmazza az összes olyan F -beli (r_i, p_i) párokat, amelyekre $kB \leq p_i < (k+1)B$ teljesül.

A kör elnevezés az adatstruktúra ciklikus természetéből adódik, amit majd később részletezünk. A körök száma kiszámolható az F méretéből és B -ből. A körök halmaza mutatópárok tömbjeként implementálható, amit C -vel fogunk jelölni. Az első mutató az F azon elemére mutat, ahol az adott kör kezdődik. Általában a F tömb p_i szerint rendezett ha nem az, akkor rendezés után, könnyen meghatározhatók a körök határai. A körök második mutatója az *aktuális edényre* mutat.

Definíció 5 A C_k kör, j -edik edénye $b_j^{(k)} = C_k \cap (I_k \times \mathbb{Z})$ ahol $0 \leq j \leq k$.

Másképp: most egy körön belül, r_i szerint csoportosulnak a (r_i, p_i) párok edényekbe.

Definíció 6 A C_k kör, aktuális edénye $b^{(k)} = b_j^{(k)}$ valamilyen $0 \leq j \leq k$ indexre.

Az edények halmaza is F elemeire mutatók tömbjeként implementálható. Miután a körök be lettek határolva, körönként kell rendezni F elemeit r_i szerint és hasonló algoritmussal mit amit a körökre alkalmaztunk, el kell menteni az edények első elemének memóriacímét. Az összes edény kezdőelemeinek címei egy nagy tömbben tárolhatók és mivel a k -edik körben $k + 1$ edény van, ezért az összes edények száma $\frac{M(M-1)}{2}$, ahol M a körök számát jelöli. A köröket ábrázoló tömb elemeinek a második mutatóját, az edények tömbjében az adott kör első edényt ábrázoló mutató címére kell inicializálni.

3.2. Szítálás

A szita gyorsításának lényegét a következő állítás foglalja magában:

Állítás 1 Ha $p \in I_k$ és a t -edik blokkban a $0 \leq r < p$ pozíción kell g_p -vel szítálni, akkor a következő szítálásra vagy $t + k$ -edik vagy $t + k + 1$ -edik blokkban fog sor kerülni.

Az állítás a definíciókból (pontosabban I_k definíciójából) következik.

Feltehetjük, hogy a szita tömb mérete B többszöröse. Ekkor a szita egy S_t sorozatként is kezelhető, ahol az algoritmus sorba az $S_1, S_2 \dots$ blokkokat olvassa be a memóriába. A fenti állítás azt mondja ki, hogyha p -vel az S_t blokkban szitáltunk és $p \in Bk$ és $B(k + 1)$ között van, akkor ezzel a p -vel nem kell szítálni S_{t+k} vagy S_{t+k+1} -ig. Ez azt teszi lehetővé, hogy, úgymond, „végig guruljunk” a szitán blokkonként illetve edényenként (ugyanis minden blokkot egy-egy edénnyel kell végigszítálni).

A körként definiált adatstruktúrákat geometriai körökként lehet elképzelni, amelyeknek az elemeit ciklikusan tudjuk lekérdezni, vagyis úgy hogy az utolsó elem rákövetkezője az első. Ezekon a körökön, meg vannak határozva az edények határai, vagyis minden kör fel van osztva $k + 1$ körszeletre. A szítálás úgy történik, hogy elkezdjük az első blokkal, S_1 -gyel és szítáljuk minden C_k körrel. A C_k körrel, az S_t blokkot úgy szítáljuk, hogy a $b^{(k)}$ aktuális edény (r, p) elemeire, végrehajtjuk az S_t

r -edik pozícióján a $g_p(r)$ műveletet és kiszámolva az új r értéket, a (r, p) párt vagy a $b^{(k)}$ edényben hagyjuk vagy az előtte lévő edénybe helyezzük. Ezután a $b^{(k)}$ utáni blokk lesz az aktuális és amikor ezt az eljárást végrehajtjuk minden körre, a következő S_{t+1} blokkot olvassuk be a memóriába és így folytatjuk az utolsó blokkig.

Sorban minden S_t blokkon végrehajtjuk, minden C_k szerint a szitálást. Egy adott S_t blokkra a szitálás a következő módon történik:

$k = 0$ **eset:** Ha $(r_i, p_i) \in C_0$, akkor minden S_t -re, végig kell szitálni minden p_i -vel r_i -től kezdve. A szitálás úgy történik, hogy végrehajtjuk $g_{p_i}(r_i)$ -t és r_i -t kicseréljük $r_i + p_i$ -vel amíg $r_i < B$.

Amikor a ciklus lefut, $r_i \geq B$ fog teljesülni és ekkor r_i -t kicseréljük $r_i - B$ -vel (így a S_{t+1} blokkot, 0-tól indexelhetjük).

$k > 0$ **eset:** A $b^{(k)}$ edényből két oldalról szitálunk. Nyilván kell tartani az edény elején és végén meddig jutottunk, vagyis mely elemek lettek feldolgozva az edény végéről és elejéről.

Egy (r, p) párral való szitálás után, ki kell számolni az új r értékét, vagyis hogy a S_{t+k} vagy S_{t+k+1} blokkba esik és azon belül melyik pozícióra. Mivel mindig egy-egy elemet tartunk számon az edény elejéről és végéről, négy eset lehetséges. Amikor az első elem az S_{t+k} -ba és az utolsó pedig az S_{t+k+1} -be esik, akkor mindkét elemet feldolgozottként tekintjük és az elején és a végén is lépünk egyet (vagyis az első pár helyett a következőt választjuk, az utolsó helyett az előzőt). Amikor fordított a helyzet, első pár esik S_{t+k+1} -be és az utolsó S_{t+k} -ba, akkor megcseréljük a két elem helyét és megint mindkettőt feldolgozottként tekintjük. Amikor mindkettő pár az S_{t+k} -ba esik akkor csak az elsőt tekintjük feldolgozottként, amikor meg mindkettő az S_{t+k+1} -be esik, akkor az utolsót tekintjük feldolgozottként. Itt lényegében egy edényrendezés történik, vagyis ha az aktuális edény $b_j^{(k)}$ volt, akkor az S_{t+k} blokkra eső (r, p) párok a $b_{j-1}^{(k)}$ edénybe kerülnek, az új r értékkel, míg az S_{t+k+1} -re eső elemek maradnak a $b_j^{(k)}$ edényben, csak az r értéke változik meg.

Megjegyzés Amikor az edény elején lévő elemet feldolgozottként tekintjük, akkor elég csak a $b^{(k)}$ mutatót eggyel növelni. Az edény végén feldolgozott elemekre új mutatót kell bevezetni és ezt visszafelé léptetni. Az eljárás addig tart amíg a két mutató össze nem ér.

A hatékony implementáció és az adatstruktúrák helyessége végett, minden körnél nyilván kell tartani, hogy melyik a törött edény, vagyis melyik az a $b_j^{(k)}$, amelyik kezdőcíme nagyobb mint $b_{j+1}^{(k)}$ kezdőcíme. Amikor elkezdünk a C_k körrel szitálni, akkor leellenőrizhető, hogy az aktuális edény törött-e, és ha nem az, akkor hatékonyabb rutint tudunk végrehajtani.

4. További kutatások

Minél hamarabb el kellene készíteni egy versenyképes implementációját a GNFS-nek. Az algoritmus bonyolultsága nagy kihívássá teszi ezt. Másrészt figyelembe kell venni a létező implementációkat is. Valószínűleg ma a *GGNFS* és a *msieve* nyilvános forrású programok a legnépszerűbb és talán a leghatékonyabb kivitelezései a GNFS-nek. Ezek viszont a GNFS szitáját rács szitával gyorsítják és mindenféleképp meg kell vizsgálni, melyik módszer a gyorsabb. Esetleg a két szitálás összeolvasztásával is meg lehetne próbálkozni.

Továbbá manapság talán ár/hatékonyág arányban, az egyik legjobb processzor a *Cell BE* ami a Sony Playstation 3 játékkonzoljaiban is megtalálható. Ennek az architektúrának a segédprocesszorain, bevezettek egy új szintet a memória hierarchiába a cache és a RAM közé, amit Local Store-nak hívnak. Ez a 256 KiB méretű, gyors memóriát, a program explicit kell, hogy kezelje és a feltöltése párhuzamosítható a SPU-k működésével.

Még egy érdekes terület, ahol a fenti módszerek talán alkalmazhatóak a GPGPU, vagyis a grafikus kártyák programozása. NVidia kifejlesztett egy bővítést a C programozási nyelvnek, amellyel az nVidia 8000 grafikus processzorok és utódai könnyen programozhatóak. A GNFS nem minden része alkalmas GPU-kon való végrehajtásra, ugyanis a GPU-k nagyon gyorsak ha sok párhuzamos szorzást vagy összeadást kell végrehajtani, viszont az elágazásokat és az osztásokat rosszul kezelik.

Ezen kívül, a szita fent említett gyorsítása nem csak faktorizálásnál alkalmazható. A Goldbach sejtésben és más számelméleti problémában is előfordul a szita és ezekben az algoritmusokban is talán alkalmazható.

Hivatkozások

- [BRES89] Bressoud, David M., *Factorization And Primality Testing*, Springer-Verlag, 1989 Number of Pages: 260 Language: English
- [BRIGGS] Briggs, Matthew E., *An Introduction to the General Number Field Sieve*, 1998, <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-32298-93111/unrestricted/etd.pdf> [2009 augusztus]
- [CELL] IBM, *Cell Broadband Engine resource center*, „Documentation”, <http://www.ibm.com/developerworks/power/cell/>, [2009 augusztus]
- [CUDA] nVidia, *Cuda zone*, „Developing with Cuda”, „Documentation” http://www.nvidia.com/object/cuda_home.html, [2009 november]